

СТАНОВИЩЕ

на Костадин Рабаджиев, д.и.н., професор по Класическа археология, член на Научното жури, назначено със заповед на г-н Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ (№ РД 38-565/ 03.10.2023), по конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 2.2. История и Археология (Археология – Средновековна археология), обявен в ДВ бр. 65/ 28.07.2023 г.

1. В обявения конкурс, организиран за нуждите на Катедрата по Археология по заявка на ФС на Исторически факултет (протокол № 11/ 26.09.2023 г.), единствен кандидат е гл. асист. д-р **Чавдар Янакиев Кирилов**. До участие той е допуснат на основание, че изпълнява минималните национални изисквания по чл. 2б от ЗРАСРБ, видно в депозираната справка. Ч. Кирилов е завършил специалност Археология в Историческия факултет на СУ (магистър през 1998 г.) и е бил редовен докторант по археология в Университета „Йохан Волфганг Гьоте“ във Франкфурт на Майн, Германия, с тема на дисертацията: *„Проучвания върху ранносредновековните корени на европейската урбанизация: археологически структури от Средна Европа, тяхното социално и икономическо значение и сравнение със земите на Източните Балкани“* (защитена 2006 г.). От 2006 г. е археолог в СУ „Св. Климент Охридски“, от 2010 г. е асистент в Катедрата по Археология, главен асистент през 2012 г. В конкурса той участва с хабилитационен труд, публикуван и предоставен за дискусия под заглавие: *„Непознатите познати: Стъклените гривни в България от късножелязната до османската епоха“*. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2023 г. Участва и с 10 бр. подбрани публикации – студии и статии по приложен списък.

2. Чавдар Кирилов е възпитаник на Софийския университет и на Университета Гьоте във Фракфурт. Това е обещаващо добро начало в професионалната му кариера на утвърден днес изследовател на миналото, разпознаваем в заниманията си с балканската древност в прехода от Късната античност и Ранната Византия към Средновековието. Значителна е преподавателската натовареност на гл. асист. Ч. Кирилов в учебната програма на специалност Археология: той е титуляр на основни лекционни курсове в бакалавърската програма – двусеместриален по „Археология на Късната античност“ (60 ч.); едносеместриален „Археология на Великото преселение на народите“ (45 ч.); както и семинарните занятия по „Средновековна българска археология“ в два семестъра; също и задължително избираеми курсове в специализацията по Средновековна археология – „Оръжия и оръдия на труда“ и „Монашество и манастири“. Три са избираемите курсове: „Град и ‘не-град’ в ранносредновековна Европа“, „Византийският град“ и „Дендрохронология“, които той чете в магистърската програма по Археология. Всъщност неговата учебна заетост е над нормата, почти удвоена, което го разкрива като ангажиран лектор и ръководител на студентски курсови и магистърски тези (9 по приложен списък). Бих добавил и участието му в ежегодните летни теренни практики на студентите по археология в проучването на късноантичната и средновековна крепост в кв. Хоризонт, гр. Балчик от 2009 г. като съръководител на проучвателския екип. Отделно от тази заетост д-р Кирилов ежегодно от 2018 г. е ръководител на археологическото проучване на късноантична и средновековна крепост „Градището“, с. Мелница, общ. Елхово. Също ежегодно от 2019 г. той е ръководител и на неструктивно археологическо

проучване на селище от XV-XIX в. в м. Турско Конуш край с. Конуш, община Асеновград. Освен в теренни археологически проучвания, д-р Ч. Кирилов утвърждава присъствието си в колегията и чрез участие в други научни проекти, всички те професионално подбрани, обвързани с научните му занимания и интереси: такъв е проектът за селищната мрежа, пътна инфраструктура и население в България през османския период в исторически и археологически пространствен анализ; за географско-информационна система „Ранното християнство в днешните български земи (по исторически и археологически данни)“, на който е ръководител; за историко-географска информационна система на Югоизточна Европа: фаза Тракия; FENDA (от разкопки към недеструктивна археология); за съставяне на регионални дендрохронологически стандартни хронологии в България и използването им за датирание на археологически находки и обекти.

Проява на професионалните му ангажименти е и членството му в Асоциацията на българските археолози (АБА), както и в Европейската асоциация на археолозите (ЕАА), а той е член и на редколегиите на техните издания: *Bulgarian e-Journal of Archaeology* и на *Studien zur Archäologie Europas*.

3. Монографията, с която Ч. Кирилов участва в конкурса, е за стъклените гривни, а изненадата не е в демонстрирания стремеж да бъдат дискутирани откритията в българските земи артефакти, а в поставянето им в твърде обширните пространствени и хронологически граници, начевайки от келтския свят в елинистическата епоха, през Римската империя, Византийската, та до времето на Турската. Въпреки мащабният подход, а може би и заради него, структурата на изследването е опростена и пределно конкретна. В предговора (1) е обоснован изборът на темата и методите към нейното постигане, очертани са хронологическите и пространствени измерения на анализа; следват въвеждащите части като: преглед на проучванията (2), технология (3) и систематика (4). В историографския преглед авторът разкрива една не много обнадеждаваща картина, в която публикуваната информация е ограничена както за артефактите, така и за контекста, в който те са открити. А това затруднява тяхната подредба по отношение на технология и ателиета, форми и размери, колорит и украса, а оттук влиянията и импортите, дори модните предпочитания си остават твърде хипотетични.

Същностният анализ е в следващите части, посветени на разграничените хронологически и културно групи стъклени гривни: латенските (5); римските (6); средновизантийските (7) и османските (8). Въпреки предварително очертаните трудности на интерпретацията, тук е търсено обобщаване, което, макар и хипотетично, подсказва пътища към изясняване на ролята на артефактите – сполучливият пример е с артефакти от Средновековието, които са определени като културен маркер – мода във византийския свят, ясно видяна в предметния свят на Средновековна България (с. 123), което пък е добро основание за именуването на цялата група като „Средновизантийска“. Но това разкрива и възможностите на Ч. Кирилов да вниква отвъд материалните свидетелства, да преодолява тяхното ограничение, за да постига търсения обобщен поглед и да проследи дългата употреба на гривните в днешното българско пространство като проникване на моди и идеи от външни центрове.

Поставеният в края Регистър на археологическите обекти със стъклени гривни от България е подреден по азбучен ред и включва 372 описани и коментирани обекта. А след библиографията има приложение с карти на разпространението на артефактите в българските земи по периоди (6 бр.) и табла с образи на гривни –

снимки и рисунки, илюстрации на образни сцени и графични реконструкции на дискутираните в труда паметници (19 бр.).

Така, зад иначе странното заглавие на труда, което бих тълкувал като разговор за познати и обичайни предмети, останали всъщност дълбоко непознати, поради ограничената информация, която можем да научим/ изведем от тях, прозира смисълът на мащабния подход, който е отворил анализа към въпроси, непостижими в ограниченото по обхват отделно селище или некропол. Затова и главна цел на своя труд д-р Кирилов е поставил в посока на събуден интерес към проблемите, които стъклените гривни поставят, към по-прецизното им публикуване, с данни за намирането и контекстите, в които те присъстват, за да бъдат превърнати в надежден археологически извор (с. 155). Макар това, да ми звучи твърде оптимистично, имайки предвид картината на ненаправеното от археологическата колегия дотук, която той вече е очертал във въвеждащите части и в анализа си. Но трудността е и в доловимото отсъствие на стандартизация по отношение на размери (с. 115), вероятно по форма, украса, цвят, в твърде многоликия и пъстър сбор от изделия, обединен предимно от функцията за украса на ръката и от материала, който е стъкло....

4. Чавдар Кирилов участва в конкурса и с 10 бр. научни публикации по приложен списък, сред тях 2 монографии – едната е дисертацията за доктор по археология, другата е хабилитационният труд в конкурса му за доцент. Останалите 8 са студии и статии, всичките авторски текстове, 2 от тях са издадени на английски език, 2 са на немски, всичките в престижни български и чужди научни издания и поредици.

Селищната археология и дискусиата върху възникването на градските центрове и урбанизацията в европейското политическо и културно пространство на Запад и на Изток, са тема на ранния изследователски интерес на Ч. Кирилов, синтезиран в неговия докторат (тук прил. 2). А дискусиата е продължена в редица изследвания, като това за българския замък (прил. 4), съществуването на който в източните предели, според Ч. Кирилов, е неприемливо, защото се отнася за различен икономически и политически модел; същото проследено и в дискусиата за резиденцията на Червенските архиепиеи през средновековието (прил. 7), в която е отхвърлена идеята за тълкуването ѝ като феодален замък. Измененията в селищната система в Тракия в резултат на промени в защитната стратегия през Късната античност са дискутирани в няколко свързани изследвания: това е за свиването на укрепеното градско пространство във времето на Късната античност (прил. 3), тълкувано от Ч. Кирилов като оптимизиране на защитата, но не и упадък; в написаното за укрепените височинни селища в българските земи (прил. 5), с подход да се разграничат защитните им функции за местното население от стратегическата отбрана на централната власт; същото проследено и в студия със заглавие „Меч или рало?“ (прил. 8), в която наблюдаването изоставяне на планинските крепости е тълкувано като резултат от ограниченото производство на зърно, което е осмислено като причина за връщане на населението в равнините; или пък за прекъсването на монетната циркулация през XI в., с което е допуснато обезлюдяване между Дунав и Стара планина в резултат на набези на печенези, узи и кумани (прил. 6), докато д-р Кирилов в своя анализ на демографските процеси обосновава с промяна на финансовата политика на империята. А неговата страст към детайла се долавя и в написаното за железните подкови за обувки – налчета (прил. 10), откривани в археологически проучвания, които той свързва с османската епоха и с промяна на носените обувки във времето на XV в.

Присъствието на д-р Чавдар Кирилов сред научната колегия е разпознаваемо и с участието му в научни форуми и конференции с доклади, обвързани с научните му интереси: 7 са посочените в списъка, докладите на 2 от тях са в съавторство, 4 са изнесени на английски език, като сред тях бих открил участие в Международна конференция-работилница за новите градове в Късната античност, организирана от Нидерландския институт в Турция (ноември 2013) и доклад на 24 Международен конгрес по Византийски изследвания във Венеция и Падуа, Италия (август 2022).

Бих добавил и нещо интересно, което е твърде значимо, за да бъде премълчано в становището ми за хабилитацията на колежата Ч. Кирилов, а това е за поддържания от него блог: „Архео(б)логия. Размисли за миналото и настоящето“ (<https://archaeoblogia.blogspot.com/>), с текстове ориентирани към широката аудитория на Мрежата, във видим стремеж да образова, но и да възпитава в научна принципност и прецизност. Похвално, заради усилията, но и за смелостта да се изправи пред общество, което е твърде самоуверено, но и мнително, и с убеждение, че е неуязвимо в своята анонимност.

Свидетелство за приносите на направеното са престижните издания, в които публикациите присъстват, както и цитиранията в научната книжнина, според отразеното в световни бази данни и приложени в документацията по конкурса. Написаното е на професионален език и, макар с усложнен изказ, идеите са ясни и четими. В текстовете не съм забелязал елементи на плагиатство, всъщност не съм и очаквал да откроя.

* * *

5. В заключение бих акцентирал върху несъмнения принос на предложените за обсъждане в конкурса текстове, които преценявам като значим резултат от несъмнен научен потенциал и натрупан теренен опит. В моя прочит монографията е убедителен пример за възможностите на нейния автор да анализира материални артефакти и свидетелства с методите на археологическото изследване и да реконструира идейни влияния в пряка връзка и в синтез с прочита на исторически свидетелства. Написаното от него, както и участията му в археологически проучвания и проекти, го разкриват като съсредоточен в научните си занимания изследовател, със задълбочени интереси и знания за паметниците в българските земи, на Балканите и в европейския свят; учен, който познава постигнатото от поколения изследователи във водещи научни школи и прилага възможностите на интердисциплинарен анализ, който най-вече е прецизен към фактите и коректен в предлаганите реконструкции. А също и талантлив преподавател, който ще увлича бъдещи изследователи, което е основанието ми да гласувам положително за присъждането на д-р **Чавдар Янакиев Кирилов** на академичната длъжност „*доцент*“.

11 ноември, 2023 г.

Костадин Рабаджиев